

GRADANSKI

Stokholmski sindrom

Piše: Daliborka Uljarević

„Nijesu bili loši ljudi. Pustili su me da jedem, pustili su me da spavam, dali su mi život“ rekao je talac leta 847, nakon oslobađanja apstrahujući strašnu dramu koju je preživio. Da li to treba da bude rezime naših prava, potencijala i snova?

Skorašnje kratkotrajno, ali osvježavajuće, izmještanje iz ove sredine i razgovori sa nekim sjajnim ljudima su mi donijeli određena podijeljena osjećanja. U jednoj ravni je to olakšanje, jer nijesmo usamljeni u izazovima koji stoje pred nama, ali na drugoj, i novo opterećenje zbog nedostatka jasnih odgovora i smjernica.

Što je to u ovoj zemlji i ovim ljudima koji prepoznaju lopove, prevarante i propalice, ali ih, ipak, drže na vlasti? Što je motiv da se ignorišu brojni, svakodnevni i sve gori izlivi bahatosti i nasilja ili da se to prihvata kao naša neminovnost protiv koje se ne može? Što to uzima energiju i samopouzdanje za sprovođenje toliko potrebne promjene, a ostavlja rezigniranost i očekivanje da će neko drugi završiti posao za sve?

Jasno je da nema jednostavnih odgovora niti da se sadašnje stanje može posmatrati izdvojeno od mnogih uticaja koje ga oblikuju. No, sve neumitno podsjeća na tzv. „stokholmski sindrom“. Mini anketa među nekim mladim ljudima pristojnog obrazovanja i socijalne inteligencije mi je pokazala da je ovaj izraz kod nas relativno nepoznat.

Zato, objašnjenja radi, „stokholmski sindrom“ je prvi upotrijebio kriminolog i psihijatar **Nils Bejerot** koji je pomagao policiji prilikom pljačke koja se desila 1973. u Stokholmu, u Švedskoj, kada su pljačkaši držali službenike banke kao taoce šest dana. Žrtve su postale emotivno vezane za svoje tamničare, i u kasnijem postupku, kada su oslobođeni, čak ih branili. Nakon toga se počinje koristiti za situacije kada se zatočenik, koji ne može pobjeći ili je na neki način izolovan i životno ugrožen ali prema kojem onaj koji ga drži u tom stanju povremeno pokazuje izvjesne znake ljubaznosti ili samilosti, emotivno vezuje za svog mučitelja. Zastrašujuće je što je za ovu promjenu stanja svijesti potrebno svega tri - četiri dana, sve dalje ide svojim tokom, odnosno stvara se ta čvrsta iracionalna veza.

Da stvari prevedemo, na nivou zapadnog Balkana, jer se ne radi o izolovanoj pojavi u Crnoj Gori pošto region diše slični vazduh, ovaj „svjetski a naš stokholmski sindrom“ možda je najbolje sazeo **Džoni Štulić** u stihu „Užas je naša furka“.

Na nivou porodice, ovo je ista forma na kojoj opstaje porodično nasilje, slika u kojoj žena trpi batine i poniženja od muža i pravda ga u tome. Istinit je slučaj da je jedna žena, tokom istraživanja koje je sprovedeno u Crnoj Gori prije nekoliko godina, na pitanje da li je muž tuče odgovorila: „Ne, samo kad zaslužim“.

Psiholozi o ovom govore i kao o „identifikaciji sa agresorom“, a nije nepoznato da je ovaj pristup korišćen i od strane određenih režima u uspostavljanju ili učvršćivanju sopstvene vlasti.

Da li je moguće da smo kolektivno oboljeli od „stokholmskog sindroma“?

Jer, suštinski se radi o tome da podržavamo politiku koja je zasnovana na strahu, prijetnji, sili i da počinjemo da se navikavamo, da čak ubijeđujemo sebe da to nije tako loše, da pravdamo svu osionost naših vlastodržaca, da u tome pronalazimo neki šarm, uzor ili, pak, njihovo biološko pravo. Zaboravljamo da su stvari bile drugačije, da mogu biti drugačije i da je na nama da tu drugost dovedemo, a ne da se prepuštamo struji.

Čega se to još bojimo? Da stvari mogu biti gore? Pa biće gore, u to budite uvjereni. Upravo oni kojih se sada bojite osjećaju i znaju za vaš strah i tu vezu koja vas spaja i to im daje krila da budu još arogantniji, suroviji i nasilniji. Odgovara im ova gromoglasna tišina, koju tumače kao odobravanje. Nervira ih kad se neko drzne da nečim dovede u pitanje njihovu svemoć ili „totalitarni kič“ o kojem je pisao i **Kundera**, jer „stvarni neprijatelj totalitarnog kiča je čovjek koji pita. Pitanje je kao nož koji rasijeca platno naslikane kulise kako bismo zavirili što se krije iza nje“.

No, da bi pitali moramo osvojiti i djelić slobode. One slobode koja je lijepa dok se o njoj priča ili pjeva, a koja nerijetko parališe bremenom odgovornosti i rizika koju donosi.

Ovaj svijet nije pijaca na kojoj smo kupci ili prodavci. I zato svako treba da učini onoliko koliko može. To je više nego dovoljno. Pod uslovom da ne potcijenujemo sopstvenu snagu i mogućnosti, iako su upravo ti naši navodni „očevi nacija“ i slični tlačitelji različitih imena doveli dotle da ljudi veoma malo vjeruju u ono u što bi trebali najviše da vjeruju: u sebe.

„Nijesu bili loši ljudi. Pustili su me da jedem, pustili su me da spavam, dali su mi život“ rekao je talac leta 847, nakon oslobađanja apstrahujući strašnu dramu koju je preživio. Da li to treba da bude rezime naših prava, potencijala i snova?

Autorka je izvršna direktorka Centra za građansko obrazovanje (CGO).